

**Рецензія на дисертацію Євтушенка Олексія Івановича
«Судове провадження щодо кримінальних проступків
в Україні» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081
«Право»**

Вивчення поданої на рецензування дисертації дає підстави стверджувати, що автором проведено ґрунтовний правовий аналіз теми дослідження, яка є актуальною як в теоретичному, так і в прикладному плані, сформульовано низку рекомендацій, пропозицій і висновків, що становлять наукову новизну і можуть слугувати підставою для обговорення.

В умовах трансформації національної правової системи особливого значення набуває питання ефективності кримінального судочинства, що безпосередньо пов'язане з оптимізацією порядку розгляду кримінальних правопорушень різного ступеня тяжкості. У цьому контексті запровадження в законодавство України категорії «кримінальний проступок» стало важливим етапом модернізації кримінальної юстиції та відображення європейських тенденцій розвитку кримінального права і процесу. Введення даного інституту покликане забезпечити баланс між необхідністю реагування держави на правопорушення та гарантуванням прав особи, яка притягається до кримінальної відповідальності.

Актуальність даного питання зумовлюється кількома групами чинників. Передусім, варто наголосити, що судове провадження щодо кримінальних проступків є новим явищем для вітчизняної правової системи. Його поява спричинила суттєві зміни у кримінальному процесуальному законодавстві, проте на практиці виникає низка проблем, пов'язаних із розмежуванням кримінальних проступків та злочинів невеликої тяжкості, визначенням

процесуальних особливостей розгляду відповідних проваджень, а також забезпеченням дотримання прав учасників процесу. Наукове осмислення цих питань є необхідним для формування стабільної судової практики та вдосконалення кримінальної процесуальної доктрини.

Другим важливим аспектом актуальності є необхідність забезпечення відповідності вітчизняного кримінального процесу міжнародним стандартам у сфері захисту прав людини. Європейський суд з прав людини у своїй практиці неодноразово наголошував на важливості дотримання принципів справедливого судового розгляду, зокрема в справах про правопорушення, які за своїм характером можуть розглядатися як «minor offences». У цьому зв'язку належна організація судового провадження щодо кримінальних проступків в Україні є одним із чинників виконання державою міжнародних зобов'язань та підвищення довіри суспільства до системи правосуддя.

Отже, дисертаційна робота, присвячена дослідженню судового провадження щодо кримінальних проступків в Україні, є своєчасною та надзвичайно актуальною. Вона має важливе значення як для розвитку національної правової науки, так і для практики застосування кримінального процесуального законодавства, сприяє адаптації української правової системи до європейських стандартів та забезпечує належний захист прав і свобод людини в умовах постійних викликів, що постають перед суспільством і державою.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обсяг опрацьованих дисертантом матеріалів свідчить про відносно високий науковий та методичний рівень проведеного дослідження, його ґрунтовність та багатоаспектність, що у значній мірі сприяло змістовності висловлених у роботі наукових положень, висновків, рекомендацій та пропозицій.

Методологічна основа, що використовувалась під час дослідження предмету дисертації, є традиційною для загальної теорії пізнання та доктрини кримінального процесу і сприяла досягненню поставленої мети та завдань.

Результати дисертаційного дослідження видаються достатньо обґрунтованими, з огляду на комплексний характер дослідження.

Метою дослідження є на підставі вивчення, аналізу та узагальнення наукових досягнень, правозастосовчої практики, законотворення, зарубіжного досвіду дослідити судове провадження щодо кримінальних проступків, його зв'язок із диференціацією кримінального провадження, сутність особливостей спрощеного і загального судового провадження щодо кримінальних проступків, виявити проблемні правозастосовні питання та окреслити шляхи їх вирішення.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають при здійсненні судового провадження щодо кримінальних проступків.

Предметом дослідження є судове провадження щодо кримінальних проступків в Україні.

Емпіричну базу дослідження становлять результати раніше виконаних дисертаційних робіт; законодавчі ініціативи щодо вдосконалення Кримінального процесуального кодексу України; правові позиції вищих судових органів, практика Європейського суду з прав людини та національна судова практика.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером розглянутих питань дисертація є новим за змістом комплексним теоретико-праксіологічним дослідженням судового провадження щодо кримінальних проступків. До положень, які мають ступінь наукової новизни, відносяться:

вперше:

– предметом комплексного наукового пошуку, у системному, міжгалузевому зв'язку кримінального і кримінального процесуального права, обрано судове провадження щодо кримінальних проступків, спрощена форма здійснення якого оцінена не як окрема диференційована форма кримінального провадження, а як прояв диференціації правової процедури судового провадження;

– обґрунтовано, що судове провадження щодо кримінальних проступків – це частина особливого кримінального провадження щодо вирішення суспільно-правового конфлікту, зумовленого вчиненням кримінального проступку, з розгляду його судом, зокрема й за спрощеною правовою процедурою, при наявності законодавчо визначених умов, яка проявляється у скороченні процесуальних строків і прискоренні провадження (вирішення його завдань, досягнення мети) за рахунок відсутності окремих процесуальних дій, та характеризується ознаками документарності, з метою економії процесуальних ресурсів й підвищення ефективності системи правосуддя;

– розглянуто зарубіжний досвід країн континентальної системи права щодо законодавчого закріплення особливостей кримінального провадження відносно кримінальних проступків (нетяжких злочинів) та зв'язку такого провадження із спрощеною процедурою, із окресленням спільних і відмінних рис кримінальних процесуальних законів у цьому напрямі та визнанням доцільності запозичення європейської концепції «явка обвинуваченого в суд – це його право» і механізму захисту обвинуваченого при розгляді справи за його відсутності;

– проаналізовано і оцінено: (1) застосування до спрощеного судового провадження щодо кримінальних проступків загальних правил (положень) судового розгляду, зокрема таких як: дотримання розумних процесуальних строків; незмінність складу суду; безперервність судового розгляду;

об'єднання і виділення матеріалів кримінальних проваджень; (2) оскарження судових рішень, ухвалених за спрощеною судовою процедурою;

удосконалено:

– теоретико-методологічні підходи до розуміння рівнів диференціації в кримінальному провадженні і віднесення провадження щодо кримінальних проступків, яке включає досудове розслідування й судове провадження, до диференційованих форм кримінального провадження, у якому можуть поєднуватися (відображатися) інші диференційовані форми (провадження на підставі угод, справи приватного обвинувачення); системність окреслення векторів правової невизначеності на стадії підготовчого судового провадження щодо справ про кримінальні проступки і, як наслідок неоднакового правозастосування щодо: (1) звернення до суду з усіма процесуальними рішеннями, якими завершується досудове розслідування; (2) проведення підготовчого судового провадження (підготовчого судового засідання) як підготовки до судового розгляду; (3) вирішення суспільно-правового конфлікту, зумовленого кримінальним проступком, безпосередньо у підготовчому судовому провадженні, без судового розгляду; (4) залежності спрощення судового провадження від внесення відповідного клопотання прокурора;

– правову процедуру спрощеного судового розгляду, яка повинна включати правила щодо: відкриття судового засідання і оформлення цієї дії у журналі судового засідання, з підтвердженням того, що є усі підстави для розгляду матеріалів провадження щодо кримінального проступку за спрощеною процедурою; дослідження судом наявних доказів із вказівкою на особливості такої діяльності; ухвалення рішення судом (уточнено назву § 1 глави 30 КПК: «Процедура спрощеного судового провадження щодо кримінальних проступків»);

– унормування: особливостей апеляційного оскарження судових рішень, ухвалених за спрощеною правовою процедурою; питань, пов'язаних із обчисленням строків подання апеляційної скарги у таких провадженнях, а також порядку оскарження;

– підходи до гарантування прав учасників судового провадження щодо кримінальних проступків, з огляду на нетотожність лексем «порушення» і «обмеження»;

– законодавчі положення КПК України в частині правового регулювання: безпосередності дослідження показань, речей і документів (частина друга статті 23); подання обвинувального акта (частина п'ята статті 291); клопотання прокурора про розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні (стаття 302); підготовчого судового засідання (стаття 314); строків і загального порядку судового розгляду (стаття 318); загальних положень провадження щодо кримінальних проступків (стаття 381); розгляду обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку у спрощеному провадженні (стаття 382); особливостей апеляційного оскарження окремих судових рішень (стаття 394); виокремлення процедури відібрання пояснень у провадженнях щодо кримінальних проступків та ін.;

дістали подальшого розвитку:

– стан наукової розробленості судового провадження щодо кримінальних проступків, який відображається у наукових доробках за трьома напрямками: інституційне (матеріально-правове) значення інституту кримінальних проступків; досудове розслідування кримінальних проступків; судове провадження щодо кримінальних проступків – з особливою увагою до категорії «диференціація» в кримінальній і кримінальній процесуальній науці;

– з'ясування місця спрощеного судового провадження щодо кримінальних проступків в системі кримінального процесуального права та

його зв'язку з такими категоріями як: «диференціація», «процесуальна форма», «судова процедура», «особливі порядки», «особливі провадження», «заочний розгляд»;

– переконання у нетотожності понять «підготовче судове провадження» і «підготовче судове засідання» та віднесення останнього до дискреції суду, яка не повинна впливати на загальний спрощений порядок здійснення провадження щодо кримінальних проступків; визнання судового засідання обов'язковою формою спрощеного судового провадження, що забезпечує таку ознаку судового розгляду – відповідного системного утворення, як ємерджентність; відмежування диференціації процесуальної форми в кримінальному провадженні і диференціації правової процедури, зокрема й у судовому провадженні у бік її спрощення;

– уточнення назви першої стадії судового провадження як «попередній судовий розгляд» або «попереднє провадження в суді/попереднє судове провадження»;

– умови подання скарг на судові рішення, ухвалені у спрощеному судовому провадженні; підстави оскарження; узагальнення помилок судового провадження;

– окреслення проблемних питань здійснення судового провадження щодо кримінальних проступків теоретико-методологічного, нормотворчого, правозастосовчого характеру та шляхи їх вирішення;

– розуміння забезпечення прав особи у судовому провадженні щодо кримінальних проступків, як правового механізму законодавчого гарантування (забезпечення державою) прав учасників судового провадження та можливостей їх реалізації, правомірного обмеження таких гарантій у справах щодо кримінальних проступків, які зокрема розглядаються й за спрощеною процедурою.

Основні наукові результати дисертації викладені в 6 наукових публікаціях, серед яких три статті, опубліковані в юридичних фахових виданнях України, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України, та троє тез доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та круглих столів.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечується цілісністю дисертаційної роботи, викладений матеріал в якій комплексно розкриває проблематику дослідження. Роботу характеризує системність підходу до вирішення поставлених завдань, логічна побудова й аналіз причинно-наслідкових зв'язків. Всі підрозділи дисертації логічно й органічно пов'язані між собою, а кожен наступний підрозділ логічно продовжує проведене в попередньому дослідження, поглиблює наукове значення, послідовно розв'язуючи, визначені дисертантом завдання. Схвальної оцінки заслуговує використання Євтушенко О.І. широкої бази літературних джерел, обсяг проаналізованого фактичного матеріалу, нормативно-правових актів, офіційної статистичної інформації та міжнародних нормативних актів за темою дисертаційної роботи.

Висновки та рекомендації, сформульовані здобувачем, є достовірними та мають практичне значення щодо судового провадження щодо кримінальних проступків в Україні.

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження. Структура дисертації визначена предметом та зумовлена метою і завданням дослідження, відповідає логіці наукового пошуку, і відповідним вимогам.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Дисертаційний матеріал логічно побудовано і викладено відносно виділених автором розділів. Робота

написана державною мовою з дотриманням наукового стилю, що оптимально поєднує складові представленого дослідження.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи науково-теоретичну і практичну значимість дисертації О.І. Євтушенка, її наукову новизну, можливість використання пропозицій і рекомендацій дисертанта для вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування, необхідно відзначити, що вона не позбавлена окремих зауважень, оскільки деякі положення мають спірний характер та потребують додаткової аргументації в подальших наукових дослідженнях або дискусії під час публічного захисту, зокрема:

1. У роботі активно використовується категорія «диференціація процесуальної форми», однак не завжди простежується чітке відмежування між поняттями «судова процедура», «процесуальна форма» та «особливі порядки провадження». Це створює ризик подвійного трактування окремих положень і потребує додаткового уточнення термінологічного апарату, особливо у розділах 1.2 та 3.1.

2. Хоча автор звертається до практики Європейського суду з прав людини, у тексті переважно наведено лише загальні положення. Було б доречно подати приклади конкретних справ, де спрощене провадження щодо «minor offences» стало предметом розгляду, і показати їхній вплив на український контекст.

3. Запропоновані автором зміни до КПК України є ґрунтовними, однак у роботі бракує більш розгорнутого аналізу можливих наслідків їх імплементації в умовах завантаженості судової системи. Було б доцільно підкріпити пропозиції моделюванням потенційних результатів або посиланням на емпіричні дослідження ефективності спрощених проваджень.

Поряд з тим, необхідно зазначити, що наведені критичні зауваження і рекомендації стосуються дискусійних питань і в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка має науково-теоретичне і практичне значення і містить наукові положення, що являють нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання і сприяють удосконаленню кримінального процесуального законодавства.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

1. Дисертаційна робота Євтушенка Олексія Івановича на тему «Судове провадження щодо кримінальних проступків в Україні» є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для кримінального процесу та вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення відповідних положень законодавства та практики його застосування.

2. Дисертаційна робота Євтушенка Олексія Івановича на тему «Судове провадження щодо кримінальних проступків в Україні» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р.

№ 44), а її автор – Євтушенко Олексій Іванович на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

Заступниця директора з навчально-методичної
роботи навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету,
кандидат юридичних наук, доцент

Наталія ЛУГІНА